

A. ROSINAS

KELIOS MINTYS DĖL ANALOGIJOS VAIDMENS ĮVARDŽIŲ FLEKSIJOS RAIDOJE

Viename straipsnių¹ esu iškėlęs mintį, kad Šaukėnų ir Kuršėnų šnektų gimininių įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko formos su *tái* galūnė *-ái* negali būti atsiradusi nei iš įvardžiuotinės formos, nei fonetiškai išriedėjusi iš **-án*. Tame straipsnyje, remdamasis vienaskaitos ir daugiskaitos naudininko ir įnagininko formų struktūra, bandžiau parodyti, kad minėtoji galūnė kalbamosiose šnektose gali būti atsiradusi morfologiškai dėl vienaskaitos naudininko poveikio. Ta pati mintis keliama mano ir A. Girdenio recenzijoje².

Šios prielaidos negaliu atsisakyti ir dabar, kai pasirodė straipsnis³, kuriame įrodinėjama, kad rytų dūnininkų šnektose (Kuršėnai, Šaukėnai) įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko galūnė *-ái* yra fonetiškai kilusi iš **-án*⁴.

Savo straipsnyje (kaip teisingai pastebi V. Grinaveckis⁵), aiškindamas įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko galūnės pakeitimą vienaskaitos naudininko galūne *-ái* Šaukėnų ir Kuršėnų šnektose, neiškėliau vidinių to pakeitimo motyvų, manydamas, kad specialistams jie bus savaime suprantami. Kadangi tie motyvai pasirodė ne visai aiškūs, matyt, verta juos aptarti plačiau.

1. Gimininių įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos naudininko forma *tái* (vietomis reguliariau, vietomis fakultatyviai) vartojama ne tik Šaukėnų, bet ir

¹ Žr. A. Rosinas. Vienaskaitos įnagininko *su (t)-ái* kilmė. — Baltistica, 1975, t. 11(1), p. 78 tt.

² Žr. A. Girdenis, A. Rosinas. Žemaičių tarmių istorija (Fonetika) / rec. V. Grinaveckis. V., 1973, 370 p. — Baltistica, 1974, t. 10(2), p. 203.

³ V. Grinaveckis. Dėl **-án* atitikmenų liet. **ā* kam. vardažodžių ir įvardžių galūnėse kilmės. — Kn.: Gramatinės kategorijos ir jų raida (LKK, t. 18). V., 1978, p. 125–137.

⁴ Ten pat, p. 131. Kadangi didesnė to straipsnio dalis (žr. p. 131–135) yra skirta Z. Zinkevičiaus įvardžiuotinių būdvardžių morfologijos raidos koncepcijos kritikai, įvardžiuotinių būdvardžių morfologijos raidos neliesiu. Čia tik paminėsiu, kad rytų aukštaičių (ir vakarų dzūkų) šnektų įvardžiuotinių būdvardžių vienaskaitos įnagininko *su gerūoju (su gerūoj)* 'gerąja' ir daugiskaitos galininko *gerūos'as* 'gerąsias' *-uo-* fonetinis kildinimas iš **-án*, kalbant žinomo poleminio straipsnio terminais, „pakimba ore“, nes iki šiol tų šnektų atstovai netaria nei **kūosnis* 'kašnis', nei **kūos* 'kaš' ir t. t. Lazūnų šnektos *vuožuolas* negali būti argumentas, nes jo *-uo-* lengvai paaiškinamas asimiliacija, juoba kad šioje šnektose nesakoma **užkūosc*, o *užkūsc* (žr. J. Senkus. Lazūnų tarmės tekstai. — Ten pat, 1959, t. 2, p. 216). Z. Zinkevičiaus įvardžiuotinių formų raidos aiškinimas yra perspektyvus jau vien dėl to, kad jis grindžiamas ne atomistiniu, o sisteminiu kalbos reiškinių tyrinėjimo principu. Kalbamojo straipsnio principus taikant, pavyzdžiui, latvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių istorijai, galima įrodyti, kad Gliko „Biblijos“ ir šnektų įvardžiuotinių būdvardžių pirmojo komponento *-a-* (plg.: dgs. vard. *Wezzajee* GB 311, dgs. naud. *Wezzajeem* GB 311, dgs. gal. *pirmajus* GB 175 ir kt.) yra kilęs iš *-ie-*, *-iem-*, *-uo-* ar dar kokių kitų garsų, o *-j-*—iš *s'*.

⁵ Žr. ten pat, t. 18, p. 130.

Kuršėnų⁶, Dirvonėnų⁷, Varputėnų, Papilės, net Vieکشnių ir kitose šnektose. Šaukėnų šnektose formą *tái* vartoja ne tik jaunesniosios, bet ir vyresniosios kartos atstovai⁸. 1978 m. lapkričio 27 d. atlikta Šaukėnų šnektos 6 vyresniosios kartos atstovų⁹ apklausa parodė, kad norminė jų kalboje yra forma *tái*, nors fakultatyviai pasakoma kartais ir *tá*¹⁰. Iš to, kad kai kurie šaukėniškiai kartais pavartoja ir formą *tá* (greta *tái*), galima daryti prielaidą, jog šioje šnektose buvo dvi įvardžių vienaskaitos naudininko formos: ortotoninė *tá* (su *-á < -ái*) ir proklitinė *tai*, kuri, atsidurdama nekirčiuotoje padėtyje, išlaikė nepakitęs *-ai*. Kad žemaičių tarmėse vartojamos įvardžio *tàs, tà* ortotoninės ir proklitinės formos, aiškiai rodo toks autentiškas sakinytis, 1973 m. užrašytas iš Skuodo apylinkės Puodkalių kaimo gyventojų J. Černeckio (g. 1890 m.): *kad ėjė mūra statības, kas, vāpnā nēšte tēn, plākte tēn, sumaišīte – tēi tēi sunkējē dārbā*¹¹, plg.: *kad aná i greī.ta t a s vai.k s išri tleje* Kuršėnai¹²; *kàs t a s pašūtnierves vai.kur išvari s* Varputėnai¹³; *miešliniejem kuōžna mē.ta | búlbī t a užáug* Dirvonėnai¹⁴.

V. Grinaveckis, remdamasis mano užrašytais Šaukėnų šnektos proklitiniais žodžiais *nu, pri*¹⁵ ir kitais, kurių balsiai yra sutrumpėję, daro išvadą, jog „tvirtinimas, kad nekirčiuota padėtis bus padėjusi Šaukėnų įvardžio *tái* dvibalsiui *-ai* išlikti nesuvienbalsėjusiam, yra neabejotinai klaidinga“ (retinimas mano – A.R.). Neaišku, koks ryšys gali būti tarp nekirčiuotų balsių trumpėjimo ir *ai* monoftongi-

⁶ Žr. V. Vitkauskas. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas. V., 1976, p. 95, 420.

⁷ Žr. ten pat, p. 170.

⁸ Samprotavimai (LKK, t. 18, p. 130) apie *tái* išplitimą Šaukėnų šnektos jaunesniosios kartos kalboje dėl vakarų aukštaičių įtakos nėra įtikinami. Formą *tái* vartoja ir senieji šnektos atstovai, net V. Grinaveckio informantas Stanislovas Jurgilas, 88 m., gimęs Kelmės valsčiuje, Gineikių kaime (o ne Šaukėnuose, žr. ten pat, p. 129), daugiau kaip 60 m. gyvenantis Šaukėnuose. Kiti straipsnyje minimi informantai gali priklausyti kitoms šnektoms. Pavyzdžiui, Vincas Kasparas (dabar jau miręs) gyveno ne Šaukėnuose, o Kalniškiuose (4 km į šiaurę nuo Šaukėnų, kitapus Ventos), pašilėniškis Julius Raila (Pašilėnai yra ne už 5, o už 7 km į vakarus nuo Šaukėnų) savo kalba gali būti artimesnis gana skirtingai Ušnėnų (Užvenčio) šnektai.

⁹ Informantai buvo seni Šaukėnų miestelio ir jo apylinkių gyventojai: Stanislovas Jurgilas (88 m.), Morta Razminienė (73 m.), Petras Andrijauskas (70 m.), Marija Bagdonavičienė (62 m.), Juozas Kasparas (56 m.), Antanas Pleskūnas (53 m.).

¹⁰ Suprasdamas, kad Facts are stubborn things, formos *tái* senumu aš nesu abejojęs. Savo straipsnyje (Baltistica, t. 11(1), p. 78) rašiau, kad naujesnė yra vienaskaitos įnagininko, o ne naudininko galūnė. Kalbamajame straipsnyje (LKK, t. 18, p. 130) man priskiriamas priešingas teiginys. Naivu būtų manyti, kad vakarų aukštaičiai ir Šaukėnų jaunoji karta per porą metų galėjo paveikti vyresniąją kartą. Priešingai, jaunoji karta gali dažniau pavartoti formą *tá* (negu *tái*), nes ji, žinodama, kad bendrinės kalbos *ai* atitinka šnektos *a*, gali apibendrinti tą *a* ir ten, kur senosios kartos sakoma *ai*.

¹¹ Kad įvardžio *tas, ta* proklitinės formos lietuvių tarmėse atlieka žymimojo artikelio funkcijas, abejonių negali būti. Mano artikelio koncepcijos kritika (žr. ten pat) tėra tik mechaniškai perimta tradicinė germanų kalbų artikelio samprata, neatsižvelgianti į šiuolaikinę bendresnę artikelio teoriją, plg.: L. Hjelmslev. Essais linguistiques. Copenhagen, 1959, p. 192, 194; J. Balazs. Funktionswerte der Pronominalität. Budapest, 1973, S. 9–10; Вольф Е. М. Грамматика и семантика местоимений. М., 1974, p. 140–145; Чейф У. Значение и структура языка. М., 1975, с. 216, 223; J. Lyons. Semantics. London–New York–Melbourne, 1977, vol. 2, p. 654–657 ir kt. Be to, žinoma, svarbiausia čia ne teorija, bet patys faktai: jeigu *tiē* visais atvejais yra tas pats įvardis, kaip tada paaiškinti dviejų *tei* buvimą prie to paties daiktavardžio?

¹² V. Vitkauskas. Min. veik., p. 304.

¹³ Ten pat, p. 245.

¹⁴ Ten pat, p. 196.

¹⁵ Žr. V. Grinaveckis. Min. str. – LKK, t. 18, p. 130.

zacijos: juk ilguosius prieškirtinius balsius trumpina daugybė aukštaičių šnektų, bet jose nėra nė mažiausios proklitinio *ai* vienbalsinimo užuominos. Antra vertus, ši „neabejotinai klaidinga“ mintis man logiškai išplaukė iš paties V. Grinaveckio tyrinėjimų, kuriuose, rodos, gana tvirtai yra įrodyta, kad žemaičių tarmėse (ir kai kuriose aukštaičių šnektose) į *a* fonetiškai virto tik kirčiuotas *ai*¹⁶, o nekirčiuotas galėjo išlikti¹⁷, plg.: *kāp* ‘kaip’ ir *kaipūo* ‘kaipo’ Kvedarna¹⁸, *rėksai*, *irai* Kretinga ir kt. (plg. dar tas knygos vietas, kur pripažįstama, kad *-ai* tebeturimas kai kurių žemaičių šnektų proklitike *lai*¹⁹). Grįžtant prie rytų dūnininkų šnektų, galima tvirtinti, kad jose su išlaikytu *-ei* ir *-ai* iki šiol tebevartojamas prielinksnis *ap(l)ei*, kuris sakinyje paprastai būna nekirčiuotas, ir proklitikas *lai* (o ne **la*).

Turint visa tai galvoje, įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos naudininko formos galūnę *-ai* ne tik galima, bet ir reikia laikyti senąja (nepakitusia) proklitinės formos galūne, kurią vėliau perėmė ir ortotoninė forma. Proklitinės formos galūnę ortotoninėje formoje galėjo būti apibendrinta dėl to, kad: 1) įvardis *tās*, *tà* kalbamiosiose šnektose atlieka artkelio funkciją, o artkelis (ir apskritai atoninis variantas) yra paprastai dažnesnis už ortotonines formas; 2) iš dviejų konkuruojančių formų, vykstant analoginiam išlyginimui, paprastai pasirenkamas sudėtingesnis variantas²⁰.

2. Kaip žinoma, rytų dūnininkų šnektose kirčiuoti *añ* ir *án* žodžio pradžioje yra virtę *uñ* ir *ún*²¹ (plg.: *žuñcis* ir *kúnčnis*, *súncu'ka* ‘sąsūka’), o žodžio gale — *u* (arba *un*), plg.: vns. gal. *tū* ‘tą’ ir *kūnc*, *galūnc* ‘kaš, galas’. Tai leidžia manyti, kad šių šnektų įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko ortotoninė forma po Leskyno dėsnio turėjo būti **tū*, sutampanti su vienaskaitos galininko ir daugiskaitos kilmininko forma. Vadinasi šiose šnektose galėjo susidaryti tokia padėtis, kad kai kurių linksnių opozicijos nebegalėjo reikšti nei įvardžio, nei daiktavardžio galūnės, plg.: vns. gal. *tū* (*búob*)-*a* ir vns. įng. **tū* (*búob*)-*a*. Tokia padėtis ir vertė keisti prastai diferencijuotas (silpnesnes) įvardžio galūnes sudėtingesnėmis (stipresnėmis)²². Todėl vienaskaitos įnagininko formos galūnę **-ū*, sutampanti su vienaskaitos galininko ir daugiskaitos kilmininko galūne, išlikti negalėjo, o pakeitus ją būdvardžių galūne *-à* (kaip yra atsitikę daugelyje šiaurės žemaičių šnektų), vienaskaitos įnagininko forma būtų sutapusi su vienaskaitos vardininko forma (šiaurės žemaičių tarmėje tos galūnės dažniausiai skirtingos: vns. vard. *tà*, vns. įng. *tò*). Susidarius tokiai padėčiai, logiškiausia išeitis buvo vienaskaitos įnagininko galūnę keisti sudėtingesne vienaskaitos naudininko (proklitinės formos) galūne *-ai*²³ (pagal jau mano minėtą modelį). Nors įvardžių paradigmoje ir atsirado

¹⁶ Žr. V. Grinaveckis. Žemaičių tarmių istorija (Fonetika). V., 1973, p. 200–201 (§ 296).

¹⁷ Kadangi savo straipsnyje, žiūrėdamas į šią nuomonę kaip į tvirtai pagrįstą ir visuotinai priimtą, nenurodžiau kalbamojo darbo, mane galima apkaltinti nebent plagijavimu, bet ne „neabejotinai klaidingų“ išvadų darymu.

¹⁸ Žr. V. Grinaveckis. Min. veik., p. 200 (ir literatūrą).

¹⁹ Žr. ten pat, p. 164; plg. K. Būgą. (Kalbotyra, 1971, t. 22(1), p. 100).

²⁰ Dėl sudėtingesnės morfemos apibendrinimo plg. Курилович Е. Очерки по лингвистике. М., 1962, с. 98, 114.

²¹ Jaunoji karta dabar Šaukėnuose vietoj *un* dažnai taria *an*.

²² Plg. Курилович Е. Указ. соч., с. 98, 114.

²³ Ortotoninės formos galūnę **-ū* pirmiausia galėjo būti pakeista ir ortotoninės formos vienaskaitos naudininko galūne *-á* (< *-ái*), kurią vėliau (kaip ir vienaskaitos naudininko formoje) pakeitė sudėtingesnė proklitinės formos galūnę *-ai*.

dvi homoniminės formos, bet naudininką nuo įnagininko galėjo skirti daiktavardžio galūnės (-*a* ir -*a*), plg.: naud. *tái* (*búob*)-*a* ir įng. *su tái* (*búob*)-*a*²⁴. Be to, naudininkas yra žymiai periferiškesnis linksnis, negu galininkas, todėl net ir visiškai jo sutapimas su įnagininku nėra didelė kliūtis bendravimui²⁵.

Baigiant kalbėti apie morfologinių pakitimų motyvus, būtina pabrėžti, kad vadinamieji „pakitimai dėl analogijos“, kurių esmę suvokia ne visi tyrinėtojai²⁶, faktiškai visada yra rezultatas arba fonologinių, arba semantinių pakitimų²⁷, dėl kurių poveikio įsigali sudėtingesnė morfema, bet tokie morfemų pakeitimai yra tikrai galimi, o ne absoliučiai būtini²⁸. Net susidarius visiškai vienodoms sąlygoms²⁹, vienur pakitimai būna visuotiniai, kitur – daliniai, dar kitur – visai nevyksta³⁰. Manau, kad šie bendrosios teorinės lingvistikos teiginiai yra geriausias atsakymas į kalbamajame straipsnyje keliamą klausimą, kodėl vienodomis sąlygomis įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos naudininkas „*tái* nėra padaręs (ir nedaro!) nė mažiausios įtakos vns. įn. formai *tà* ir jos funkcijos neperima“³¹.

3. Kaip minėta, V. Grinaveckis³² visų čia kalbamųjų šnektų įvardžių vienaskaitos įnagininko galūnę -*ai* fonetiškai kildina iš *-*ān*, kartu apkaltindamas mane ir A. Girdenį, kad mes šią nuomonę esame nepagrįstai priskyre jam³³, o ne J. Senkui³⁴. Iš tikrųjų J. Senkaus darbuose apie rytų dūnininkų formą su *tái* visai neužsimenama³⁵. Tačiau čia ne tiek svarbu, kam priklauso *ai* fonetinio kildinimo iš *ān* prioritetas. Svarbiausia yra tai, kad -*ai* fonetinės kilmės iš *-*ān* įrodyti neįmanoma, nes: 1) baltų *-*ān* lietuvių kalboje galėjo fonetiškai virsti tik žemesnio tembro balsiais ar dvibalsiais; 2) -*a* (< *-*ān*), kaip žemo tembro balsis, negali virsti aukštėjančio tembro dvibalsiu; 3) *a* fonetinio virtimo *ai* atvejų nežinoma nei giminingoje latvių kalboje,

²⁴ Plg. analogišką reiškinį latvių augšzemniekų šnektose, kur, morfologiškai susiformavus daugiskaitos kilmininko formai *tūs* 'tū', linksnių opozicijos reiškiama ne tik įvardžių, bet ir daiktavardžių galūnėmis, žr. A. Rosinas. Latvių daugiskaitos kilmininkas (*t*)-*ūs*. – Baltistica, 1977, t. 13(2), p. 261–262.

²⁵ Dėl analogiškų vidinių motyvų įvardžių kalbamoji galūnė galėjo būti pakeista vienaskaitos naudininko galūne -*ai* Žaslių ir Palomenės šnektose. Šnektų fonetika rodo, kad moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko forma turėjo sutapti su vienaskaitos galininko forma, plg.: vns. gal. *tū* Palomenė, *tū* Žasliai ir *kadū*, *tadū*, *ūžalas* Palomenė, *kūšī* Žasliai. Su galininku galėjo sutapti Šakynos ir Zietelos šnektų įvardžių vienaskaitos įnagininko forma. Dėl to ir į šių šnektų formą su *tái* galima žiūrėti, kaip į analogijos rezultatą.

²⁶ Žr. LKK, t. 18, p. 130.

²⁷ Žr. Курилович Е. Указ. соч. с. 97.

²⁸ Žr. Там же, с. 99.

²⁹ Plg. J. Kurilovičiaus minimą atvejį, kai tas pats fonetinis procesas vakarų ir rytų skandinavų kalbose sukėlė skirtingus padarinius (žr. Курилович Е. Там же, с. 115). Jeigu, susidarius vienodomis sąlygoms, pakitimai visur vyktų, nebūtų nei kalbų, nei tarmių skirtumų.

³⁰ Žr. Курилович Е. Указ. соч., с. 114, 120; plg. J. Lyons. Introduction to Theoretical Linguistics. Cambridge, 1968, p. 37.

³¹ Žr. LKK, t. 18, p. 130.

³² Žr. ten pat, p. 131.

³³ Žr. ten pat, p. 129.

³⁴ Knygos „Žemaičių tarmių istorija“ 215 puslapyje, kur kalbama apie Šaukėnų ir Kuršėnų įvardžių vienaskaitos įnagininko galūnės -*ai* fonetinę kilmę iš *-*ān*, joks Senkaus darbas nenurodomas (tad, jeigu J. Senkus tikrai būtų taip aiškinęs šį dūnininkų reiškinį, knygos autorių būtų galima kaltinti plagijavimu).

³⁵ Žr. J. Senkus. Kapsų-zanavykų tarmių būdvardžio ir skaitvardžio kaitybos bruožai. – LKK, 1960, t. 3, p. 147.

nei slavų, nei kitose Europos kalbose³⁶; 4) balsis *a* kalbose fonetiškai gali (sutrumpėti arba) virsti žemesnio tembro balsiais ar dvibalsiais³⁷.

Todėl ir rytų dūnininkų šnektų įvardžių vienaskaitos įnagininko formos galūnė *-ái* galėtų būti nebent hiperizmas (plg.: *áinuołs* $\leq$ *ānuols* ir kt.), jeigu priimtume prielaidą, kad ortotoninės vienaskaitos įnagininko formos galūnė **-ū* buvo morfologiškai pakeista ortotoninės vienaskaitos naudininko formos galūne *-á* (žr. 23 išnašą) arba, sakysim, nauja būdvardinė galūnė *-à* buvo pailginta todėl, kad įvardžių galūnės dažnai būna ilgesnės, negu vardažodžių. Tačiau ir toks pakitimas vargiai įmanomas, jeigu jis būdingas tik vienai galūnei.

Rytų dūnininkų šnektų kalbamosios formos galūnės *-ái* fonetiškai kildinti iš **-ān* neleidžia ir santykinė chronologija. Ortotoninė forma *tái* vis tiek negalėjo išlikti, nes, prasidėjus *ai* virtimo *a* procesui, kuris neabejotinai vyko po Leskyno dėsnio (priešingu atveju žemaičiai turėtų **màtà* 'matai'), ji turėjo virsti **tá*, plg.: *matá* < *matái* 'matai' ir kt.

Taigi kalbamosios formos galūnė *-ái* turi būti susiformavusi jau po *ai* monoftongizacijos, o ne Leskyno dėsnio laikais.

4. Trečioji įvardžių moteriškosios giminės vienaskaitos įnagininko formos *su tái* kilmės prielaida, kuri darniai susisietų su V. Mažiulio *o* kamieno daiktavardžių ir įvardžių vienaskaitos naudininko bendros kilmės hipoteze³⁸, galėtų būti tokia: įvardžių *ā* kamieno vienaskaitos naudininkas ir įnagininkas gali būti susiformavęs iš „casus indefinitus“ **tāi*. Formos *su tái* paplitimas tose šnektose, kur nesakoma **káisnis* (Palomenė, Siesikai, Žasliai, Kuršėnai, Dirvonėnai, Šaukėnai, Varputėnai ir kt.), remtų tokios prielaidos galimybę tik su išlyga, kad rytų dūnininkų šnektose ši forma yra išlikusi proklitinių (atoninių) formų paradigmoje (kitaip ji vis tiek būtų išvirtusi į **tá*).

5. Baigiant šias pastabas, būtina pabrėžti, kad teoriškai yra įmanomos visos trys kalbamosios formos galūnės kilmės versijos. Tačiau, turint galvoj bendrąjį dialektologinį kontekstą ir būdingas žemaičiams morfologinės raidos tendencijas, realiausia atrodo pirmoji alternatyva, nors negalima atmesti ir kitų. Pagaliau galbūt įmanomas ir dar koks nors kitas morfologinis kalbamosios formos galūnės kilmės aiškinimas. Tačiau bandymas įrodyti fonetinę *-ái* (< **-ān*) kilmę yra beviltiškas dalykas — jis akivaizdžiai parodo, į kokius klystkelius gali patekti kalbos istorijos tyrinėtojas, ignoruojantis šiuolaikinės teorinės lingvistikos principus. Antra vertus, patirtis rodo, kad, tyrinėjant kalbos istorijos problemas, būtina laiku ir aiškiau išdėstyti ir bendresnius principus, ir savaime aiškius dalykus, kurie pavėluotai dėstomi šiame straipsnyje.

³⁶ Plg. Серебрянников Б. А. Вероятностные обоснования в компаративистике. М., 1974, с. 101–105.

³⁷ Žr. tam же, с. 102–104; Сравнительная грамматика германских языков. М., 1962, т. 2, с. 116–118.

³⁸ V. Mažiulis. Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai. V., 1970, p. 162 *et passim*.

НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ О РОЛИ АНАЛОГИИ В РАЗВИТИИ ФЛЕКСИИ МЕСТОИМЕНИЙ

Резюме

В статье излагаются воздействие аналогии на развитие морфологии и внутренняя мотивированность возможных замен флексий местоимения. Особое внимание уделяется развитию форм дат. п. ед. ч. ж. р. *tái* 'той' и твор. п. *su tái* 'с той', которые употребляются в говорах восточных дунининков.

Относительно происхождения формы *su tái* теоретически возможны три предположения: 1) форма *su tái* является недавним результатом воздействия аналогии; 2) на окончание *-ái* формы *su tái* можно смотреть как на гиперизм; 3) форма *su tái* происходит от „casus indefinitus“ **tái*.

В пользу первого предположения приводятся следующие аргументы: 1) окончание дат. п. ед. ч. *-ai* (вместо ожидаемого *-a'*) сохранила проклитическая (атоническая) форма; 2) это окончание обобщено и для орфотонической формы; 3) после закона Лескина форма тв. п. ед. ч. совпала с формами вин. п. ед. ч. и род. п. мн. ч.; 4) по этой причине возникла внутренняя необходимость заменить слабое окончание тв. п. более сложным (сильным) окончанием; 5) под влиянием структурного давления (см. Балтистика, 1975, т. XI(1), с. 78—79) слабое окончание тв. п. было заменено более сложным окончанием *-ai* дат. п.

Второе предположение возможно лишь при условии, что старое окончание тв. п. морфологически было заменено орфотоническим окончанием дат. п. *-á'*, из которого как гиперизм мог появиться *-ái*, ср. *áiñuols* < *āñuols* 'ангел'.

Третье предположение, которое опирается на гипотезу В. Мажюлиса об общем происхождении дательного и творительного падежей имени и местоимения с основой на *o*, может быть возможным лишь с оговоркой, что форма *su tái* сохранена в парадигме проклитического склонения.

В статье также доказывается невозможность фонетического перехода **-án* в *-ái*. На недопустимость подобного мнения указывает и относительная хронология: после закона Лескина, несомненно, последовала монофтонгизация *ai*, поэтому форма (*su*) **tái* обязательно должна была переходить в **tá'*; ср. *matá'* < *matái* 'matai'.

Имея в виду общие тенденции развития морфологии в жемайтских говорах, автор более вероятным считает первое предположение.